

KOMMER EN KWEL?

Over pubers en 'modern times' in de (midden)school

Walter Van Dam, ondervoorzitter St.A.M.

IVO nummer 112 (juli, augustus, september 2008), Hoekje van St.A.M.

Pubers zijn van alle tijden, maar de tijden niet, en ... welk effect hebben zij dan op pubers in de school en op de lerende, opvoedende en begeleidende rol van de school zelf?

Met die vaststelling en vragen die leiden tot nog meer vragen ben ik dit jaar teruggekeerd van het 24^e middenscholencongres. Dit nog-net-geen-kwarteeuw-congres was immers een poging om in kaart te brengen wat we intuïtief en in het dagelijks leven in de middenschool steeds meer lijken te ervaren: dat ons leerlingenpubliek weliswaar nog altijd hetzelfde is – jonge tieners in een cruciale fase in hun ontwikkeling - maar dat dit publiek ons vandaag ook voor andere en niet steeds geringere uitdagingen lijkt te stellen dan pakweg een decennium geleden. Even had ik gedacht dat dit aanvoelen eerder het probleem was van een schooldirecteur die zijn persoonlijke halve eeuw (en misschien wel stilaan zijn onderwijskundige houdbaarheidsdatum?) heeft overschreden, maar toen ik de collega's hoorde en in het bijzonder ook de jonge middenschoolleraars (m./v.) die het congres kleurden, was ik alvast wat dat betreft gerustgesteld. Er is wel degelijk wat aan de hand met onze pubers en misschien ook wel met de school van vandaag.

Zal ik even een al te generaliserend maar misschien wel symptomatisch beeld ophangen van wat je op zo'n congres uit de verhalen van de middenschoolleraars en –directeurs kon oprapen? Maar ik wil vooraf wel even waarschuwen: het is een somber beeld als je het zou presenteren zonder erbij te vermelden dat de collega's die het uit hun praktijkervaringen aanreikten tegelijk ook met warmte en gedrevenheid over hun dagelijks werk en leven met hun pubers spraken. Het zou zelfs een deprimerend beeld zijn mocht ik niet vermelden dat er uit het werkveld daarnaast beslist een vloed aan positieve en bemoedigende verhalen op te vangen is. Het is evenwel een beeld dat 'tekenen des tijds' aanreikt die, zelfs als ze in de schoolse realiteit niet permanent de boventoon voeren, steeds meer nauwlettende aandacht en toenemende zorg beginnen te vragen. Het is vooral een beeld dat men niet langer negeren kan.

'Veel van onze leerlingen zijn de kinderen van een samenleving van té veel, té snel, te complex,' hoorde ik een leraar zeggen. 'Ze zappen door het leven en dat wringt met een schoolcultuur die leren nog altijd als een taak ziet die aandacht, zorgzaamheid, volharding en concentratie vraagt.'

'Ja, maar,' zei een ander, 'ze zijn slimmer en vaardiger dan we denken. Met één hand aan de Playstation, de chatbox en de gsm en de andere bij hun huistaak gaan ze door het leven, en ze combineren dat nog ook. Generatie Einstein, weet je wel. Uit de veelheid construeren ze bovendien hun eigen verhaal wel. Ze zijn vaak beter aangepast aan de wereld van vandaag dan hun leraars ...'

Waarop een al wat oudere en ervaren coördinator zei: *'Misschien wel, maar de druk die op kinderen van vandaag gelegd wordt is bijwijlen angstwekkend hoog. En je kan de vinger daarbij niet op één wonde leggen: media, reclame, ouders, bedrijfsleven, school, ... allemaal spelen ze mee en spreken ze verwachtingen uit die bijwijlen niet realistisch zijn en die bovendien vaak elkaar behoorlijk tegenspreken.'*

Meteen was het gesprek op gang en wie het zich kon permitteren om met enige afstand meeluisterend aanwezig te zijn, kreeg een alom bevestigd beeld geschetst van een toename van het aantal 'drukke' en 'nerveuze' kinderen, van zorgkinderen ook, van vervagende

normen en een opvoedkundig moeilijk te bespelen multi-normaliteit, van pesterijen in vaak hardnekkige vormen, van vervroegde en vaak hevige uitingen van puberteit, van kinderen op de dool, van een aantal ping-pong-kinderen tussen uiteengedreven vaders en moeders, van onvatbaar gedemotiveerde kinderen en kinderen met een negatief zelfbeeld, van schoolmoeheid op jonge leeftijd en van kinderen met verontrustend randgedrag, ... Tegelijk werd gewezen op de context waarin die pubertjes zoals in alle tijden 'zichzelf' moeten proberen te worden. Een zap- en prestatiesamenleving en tegelijk een kick-, emo- en sensatiemaatschappij waarin media en marktdenken vaak de toon zetten. Een opvoedingscontext van verwenning en verwaarlozing, van opvoedingstekort en overbezorgd opvoedingsteveel. Van opvoedende ouders die in hoofdzaak tweeverdieners zijn die hun dagelijkse zoektocht naar een liefst ruim belegde boterham nogal eens combineren met een hoog ik-gehalte en met de ongebreidelde hang naar zelfrealisatie die zowel een positief als een negatief bijverschijnsel is van een samenleving waarin de mogelijkheden eindeloos lijken. Een samenleving van binnen de vraag-en-aanbod-logica van de vrije markt goed getrainde kritische consumenten waarin sommige gehaaste ouders eerder als eisende en 'shoppende' partij en niet noodzakelijk als partner van de school tevoorschijn komen. Een samenleving waarin ouders ertoe kunnen gedreven worden om vaak ongewoon hoge verwachtingen voor hun kinderen te koesteren en er alles aan te doen – van aanmoedigen tot het steeds hoger leggen van de lat, van vertroeteling tot het aankweken van assertief graaigedrag – om ze een plaats op de markt van morgen te verzekeren. Een samenleving waarin men ook wel degelijk nog materieel, sociaal of anderszins behoorlijk kan tekortschieten om tegemoet te kunnen komen aan alle dromen die gewekt worden of om zelfs op een elementair niveau actief te kunnen participeren aan haar ingewikkelde mechanismen. Die complexiteit wordt overigens nog versterkt door de toenemende waardenheterogeniteit van het eigen volk en daarnaast de groeiende multiculturaliteit die het samenleven niet altijd roos kleurt. Er is een stijgende zorg om zorgen die de weg van de lerende naar het onontbeerlijke succes kunnen belemmeren, van dyslexie tot ADHD en autismespectrumstoornissen: het zijn zorgen die er altijd wel geweest zijn, maar die meer dan ooit gediagnosticeerd en zelfs – zo bevestigen ook specialisten – wel eens overgediagnosticeerd

worden en hun druk leggen op de leraar en de school.

Vreemd genoeg blijft de school – waarvan de medewerkers net zo goed door 'modern times' getekende medemens zijn – pal vooraan staan in de onderzoeken die het vertrouwen van de burger-consument in de pilaren van de samenleving meten. Maar als een vanzelfsprekende uitloper van dit 'goed gevoel' wordt ze meteen en voortdurend ook opgezadeld met de verwachting dat ze meer individuele en maatschappelijke problemen en zorgen kan aanpakken dan ze beweert aan te kunnen en al aan te pakken. *'Soms denk ik,'* zo rondde de moederlijke leraar Frans in het gezelschap het gesprek af, *'dat ze verdorie eens een reeks 'Het leven zoals het is ...' in de gewone school zouden moeten maken in plaats van een heimweevolle retro-kostschoolreeks of films en feuilletons bevolkt met karikaturen van wat we dagelijks ervaren in onze scholen ... Het zou enig begrip kunnen wekken voor wat we werkelijk doen, willen en kunnen.'*

Wat willen en kunnen we dan begeleidend en opvoedend doen in de authentieke middenschool om in functie van onze kerntaak – het leren – om te gaan met onze pubertjes en het deinen en klotsen van de rusteloze samenleving die hen beroert? En ... kan de middenschool hierbij een verschil maken?

Alleszins kan gesteld worden dat de middenschool die, vanuit een uitgesproken maatschappelijk engagement, bewust de heterogeniteit van haar publiek nastreeft een kader kan scheppen waarbij de school als een spiegel van de samenleving een bijzondere

oefenplaats wordt in het omgaan met die samenleving in haar hedendaagse veelzijdigheid. Leerlingen confronteren met verschillen in talenten en in kansen, in aard, competenties, cultuur en achtergronden is zeker niet de gemakkelijkste weg: automatisch haal je – naast de verrijkende mozaïek aan mogelijkheden en perspectieven - meteen ook een diversiteit en complexiteit aan ‘zorgen in de brede zin’ naar binnen. Tegelijk moet je erover waken dat je – zoals sommige scholen dat vaak omwille van hun eenzijdig technisch en/of beroeps karakter helaas zijn - geen zorgenschool wordt precies omdat je je niet a priori afsluit voor de zorgleerling. Wie de school als de eerder genoemde oefenplaats wil benaderen heeft echter geen andere keuze en is in elk geval niet gebaat met een grote mate van homogeniteit van cognitieve en andere vaardigheden, sociale achtergronden, cultuur, aard en mogelijkheden van haar leerlingenpubliek. Men kan zich overigens ook afvragen of de homogeniserende benadering, die meestal gekoppeld is aan tradities en/of aan studiekeuzes van een school, de kloven van de diversiteit niet eerder versterkt dan dat ze aan haar toekomstige burgers leert om ze te hanteren als een niet meer te bannen gegeven waarmee je dus best op tijd positief leert omgaan. Een democratische en ontwikkelde samenleving is immers noch met een zichzelf koesterende elite, noch met een gefrustreerde en/of kommervolle tweede of derde rang gebaat. Wat niet wegneemt dat het leren samenleven met de onmiskenbare verschillen én het scheppen van gelijke kansen inderdaad geen werkje is dat je als school en schoolmedewerkers zomaar even uit de losse pols schudt. Anderzijds biedt het klimaat van de heterogeniteit je wel voldoende stimuli en prikkels om die pols wat vaster te leren bewegen. Achterom kijkend naar de vele voorbije middenschoolcongressen merk je in die zin dat recepten die vandaag meer en meer verworven of aangedragen worden in antwoord op de hierboven geschetste problematieken, reeds jaren geleden op de agenda's van de StAM-congressen hebben gestaan. Begeleiding voor àlle leerlingen, socio-emotionele begeleiding, leerzorg, studiekeuzebegeleiding, participatie van leerlingen en ouders, samenwerking met externe partners uit het sociale en hulpverlenende middenveld, aandacht voor sociale vaardigheden, ...: het zijn thema's die je uit niet weinig verslagboeken kan oprakelen. Ze zijn uit de noden van het middenschoolse werkveld gegroeid en sedertdien ook in heel wat praktijken vertaald. Dat deze praktijken vandaag opnieuw getaxeerd lijken te worden vanuit zowel de invalshoek van de draagkracht als van de draaglast leerden we uit de vragen en verhalen van tal van deelnemers op het voorbije congres en merken we ook dagelijks in de schoolpraktijk. In wezen is dat een gezond en opbeurend verschijnsel: op die manier bewijzen ze hun veerkracht en tezelfdertijd die van de authentieke middenschool tegenover omstandigheden die veranderen.

Hierbij aansluitend stellen we overigens ook vast dat in het Vlaams secundair onderwijs de aandacht voor de eerste graad – en zelfs voor een brede eerste graad - als een bijzondere schakel in het leer- en keuzep proces opvallend is toegenomen. Dat heeft beslist te maken met de nood aan een gedegen studiekeuzebegeleiding, competentie-ontwikkeling en andere ‘accenten’ die men op het benutten van zoveel mogelijk talenten wil leggen, maar die aandacht heeft bewust of onbewust ook nogal wat raakpunten met de nood aan een andere begeleiding van het ‘groeien’ van jongeren vandaag. Een focus op de eerste graad is immers meteen ook een focus op een van de meest gevoelige perioden in de ontwikkeling van tieners: die onrustige leeftijd tussen twaalf en veertien, de spreidstand tussen (lagere school)kind en jongere en nog net geen volwassene, de fase waarin de wereld – die vandaag complexer is dan ooit – zich plots aan jou openbaart. Ook in die zin kan de authentieke middenschool, naast haar aandacht voor diversiteit, een bijzondere oefenplaats voor haar leerlingen zijn: een ruimte waar ze samen zichzelf mogen en kunnen definiëren en waarbij de school vanuit haar opvoedingsproject aan die definitie actief kan en zou moeten meeschrijven als een ankerpunt in het puberaal gewoel.

U hebt het intussen al begrepen: het laatste woord is hierover nog niet gezegd en we schrijven wel degelijk al aan het volgende congres. Dat wordt het 25^e, inderdaad. Het wil – op verzoek van vele deelnemers – in mei 2009 opnieuw een praktijkcongres worden waarbij we in het licht van het hiervoor geschetste beeld ervaringen en recepten uitwisselen rondom twee sleutelvragen: *‘Hoe motiveren en stimuleren we pubers anno 2009 tot leren?’*, en *‘Hoe motiveren en stimuleren we hen tot zinvol en (goed) samenleven?’* Kommer en kwel? Jawel, maar niet zonder de andere en rijke kant van de medaille: die van vertrouwen, bemoediging en geloof in jongeren en ... van samen werken aan antwoorden die niet enkel uit het tobbede hoofd maar ook uit de armen, benen en buik van de levende middenschool kunnen komen.